fahs

FAHS * NUMMER 3-4 * NOVEMBER 1992

Foruden sin årbog, udgiver Frederiksborg Amts Historiske Samfund medlemsbladet FAHS, hvis seneste nummer, De nu sidder med i hånden. Det første nummer udkom i december 1987, og siden har redaktionen bestræbt sig på at udkomme med 4 numre årlig. I medlemsbladet er der således efterhånden samlet en omfattende mængde af (synes vi da selv) sjove, spændende og vedkommende artikler, der må glæde alle historisk interesserede i amtet.

Men ofte må redaktionsmedlemmerne lægge hovederne urimeligt meget i blød for at finde relevant materiale til bladet. Det skyldes, at foreningens medlemmer, de lokale museer og arkiver samt alle andre, der beskæftiger sig med lokalhistorien, ikke er alt for flinke til at forsyne os med artikler. Det har jo hele tiden været idéen, at bladet ikke alene skal være bestyrelsens talerør til medlemmerne, men ligeså meget brugernes forum, hvor de kan få offentliggjort mindre afhandlinger om lokalistoriske emner - og det uanset om de er skrevet af amatører eller professionelle. Har materialet et større omfang, modtager vi det også med glæde, for her har vi årbogen som middel til at bringe stoffet ud til en større offentlighed.

I 1992 har vi indtil nu kun udgivet 2 numre af FAHS-bladet. For at råde bod på denne mangel, har vi denne gang udvidet til et dobbeltnummer, der i væsentlig grad koncentrerer sig om et af amtets betydeligste monumenter: Frederiksborg Slot. Her er dog også nyt om generalforsamlingen, efterårsturen og en spændende nyudgivelse. Vi håber således at have skabt et blad, der sammen med den -langt om længe- nye årbog, giver meget vedkommende læsestof til de lange, mørke vinteraftener.

Omend vi er i meget god tid hermed, ønsker vi vore medlemmer et godt nytår og håber på et 1993, hvor mængder af spændende lokalhistorisk materiale vil tilflyde redaktionens noget slunkne kasse for indkomne artikler.

Poul Korse.

Forsidebilledet: Johan Thomas Lundbye: Vinterlandskab, 1848. Udsnit af tegning.

fahs

FAHS er et medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund og udkommer 4 gange årligt. Artikler til bladet sendes til FAHS, sekretariatet, Stjernegade 6, 3000 Helsingør.

FAHS * NUMMER 3-4 * November 1992

REDAKTION

Poul Korse
(ansvarshavende)
Lars Bjørn Madsen
Eva Deichmann
Tryk: A-Print, Espergærde.
Lay-out og tilretelæggelse: Helsingør Kommunes Museer.

Arkitekten Laurids Albert Winstrups beskrivelse af Frederiksborg Slot.

Arkitekt og justitsråd L.A. Winstrup (1815-1889) er bedst kendt for stænderbygningen i Flensborg, opført 1853. Han har lavet en lang række andre arbejder, men uden at disse har givet ham et større navn i dansk arkitektur. Som andre arkitekter på hans tid, var det almindeligt at foretage studierejser bevæbnet med blyant og skitsebog og en del af disse skitse- og notesbøger er i privat eje i Helsingør. Vi har fået lov til at se nærmere på disse og gengiver her Winstrups beskrivelse af Frederiksborg Slot, som han besøgte omkring 1840. Desværre er beskrivelsen ikke helt hans egen, idet han mere eller mindre synes at have afskrevet arkitekten Laurits Thuras store værk, Den Danske Vitruvius, som i 2 mægtige bind udkom 1747-49. Her er det afsnittet om Frederiksborg Slot i bind 2, som har interesseret ham.

Dette for sin Skjønhed og Pragt bekjendte Slot er beliggende i en behagelig og smuk Egn fire Mile norden for Kjøbenhavn. Efter Resenius skal ikke langt fra det Sted, hvor Slottet nu staaer, fordum have lagt en lille Bye med et Kloster, som kaldes Ebelholdt. Men i Frederik den Andens Tid, stod paa det Sted, hvor nu Slottets Forgaard er, en Bygning, som førte Navn af Hillerødsholm og tilhørte Admiral Herluf Trolle. I dette Sted fandt denne Konge saa stort Behag, at han i 1560, i Begyndelsen af sin Regjering, gjorde et Mageskifte med Ejeren, som han overlod Skovkloster, siden kaldet Herlufsholm, hvorpaa han lod Bygningen forandre og udvide efter Tidens Smag og kaldte den Frederiksborg.

Dette gamle og første Frederiksborg stod egentlig paa det Sted, hvor det nuværende Slots første og anden Forgaard er. Men da Christian den Fjerde kom til Regjeringen, lod han de gamle Bygninger aldeles afbryde og opføre et Slot, langt større og pragtfuldere end det nedbrudte, og lod derfor duelige og berømte Kunstnere indkalde til denne Bygnings Opførelse*. Han lod og et i Vinderød Sogn, Strøe Herred beliggende gammelt Slot, som efter Arild Hvidtfeldts Beretning var opbygget af Valdemar II til Ære for sin Dronning Margarethe Dagmar og kaldtes Dronningholm, gandske i Grunden afbryde og lod Materialierne og andre kostbare Ting føre til Frederiksborg.

**I Kirken i Slangerup findes et Monument bestaaende af et Steen Krucifix, hvorunder følgende Inscription findes, som lader formode, at denne J. von Fribo var enten Muur eller Steenhuggermester ved Frederiksborg Slot:*

Jeg Bygningsmester var paa denne Slangerups Tempel,
Jeg har hugget ud det Krucifix med Stempel,
Som gunstig Læser seer paa Muuren her ophængt,
Dog nu af Maler Haand med Malerfarve sprængt,
Paa Frederiksborg Slot, jeg og var Bygningsmester,
Som nu berømmet er af Læg og lærde Præster. Mit eget Legem var dog ikkun gjort af Sand,
Thi ligger det nedlagt i dette Dødnings Land.
Mit andet Tempel staar til evig Æresmunde,
Saalænge Templer staar, og der er Mand og Qvinde,
Men Templet, Slottet med, naar det er faldet ned,
Mit Legems Tempel stedse dog skal staae herved.
(fra Thurahs danske Vitruvius, Pag. 5,2 D/Jørgen von Friborg.)

Christian den Fjerdes pragfulde Bygning er beliggende i en fersk Søe, som omgiver det paa alle Sider. Det bestaaer af 3 Hoveddele, som ere forbundne med hverandre med Broer. Til den første og forreste Deel kommer man over en paa murede Piller anlagt Broe igjennem en

stor af Steen opført Port. Denne Øe er indrettet som et Hornværk, hvilket har givet flere Anledning til at antage, at man saa først har indrettet det til Forsvar, lige som man ogsaa i Muren finder Skydehuller anbragte. Bygningerne paa denne Plads danner en lige Gade og tjener til Hestestalle o. s. v.

Herfra gaar man igjennem en af Christian den Sjette af Sandsteen opført Port over en krum Broe forsynet med et Jern Rækværk, og kommer da til det prægtige Porttaarn, hvorigjennem er Hovedindgangen til Slottets anden Forgaard. Dette Taarn er deels opført af brændte Muursteen, deels af Sandsteen, tækket med Skifersteen og forsynet med mange Kugler, Spidser og en stor, gylden Krone. I Taarnet ere adskillige Værelser, hvis Skorsteen er udført igjennem Taarnets Spiir. Over Porten imod den første Forgaard sees det Kongelige Vaaben, og derunder to liggende Løver. Over Steen Portalet imod den anden Gaard sees Christian den Fjerdes Navn med den kongelige Krone over. Og paa Frontespicen to Sindbilleder i naturlig Størrelse udhugne i Steen. Dette Taarn er bygget af C IV 1618, men da det under C VI´s Regjering var blevet temmelig skrøbeligt, lod denne Konge det nedbryde og opføre gandske som det forrige. Denne anden Forgaard er stor og næsten gandske firkantet. Den indesluttes af en Muur med Skydehuller paa hver Side af Taarnet og to Bygninger, hver af to Stokværk. Den Bygning paa højre Haand fører Navn af Cancelliet, hvortil den ogsaa er opbygget, men nu er i det underste Stokværk det kongelige Kjøkken og Værelser for Slotsforvalteren indrettede. I det andet ere Værelser for Hof Cavallererne. Bygningen paa venstre Haand bebos af Amtmanden over Frederiksborg Amt. Begge Huse tilligemed de derved værende Taarne ere tækkede med Skifer.

NB. Johan Adam Berg, fordum Slotsforvalter her, fortæller i sin Beskrivelse over Frederiksborg (1646), at i hans Tid fandtes et stort kunstigt Springvand i denne anden Forgaard. Dets Bassin var af en sekskantet Form, indfattet med sort Marmor. Paa de tre Hjørner af Bassinet sadde tre Billeder i fuld Legems Størrelse, og paa de andre tre Hjørner stod tre Løver paa Marmor Fodstykker. Ved den første Løve stod Freden, holdende en Laurbærkrans over Løvens Hoved, ved den anden Mercurius, som holdt Christian den Fjerdes Navn over Løven, og ved den tredie Fama, som holdt sig fast ved Løven.I midten af Bassinet er en stor trekantet Pille, paa hvis tre Hjørner staar tre store Havfiske, som bære paa Ryggen Venus, Ceres og Bacchus. Imellem hver af disse Havfiske laae en lille Engel, holdende nogle smaae Fugle i Hænderne. Ved Siderne af Pillen stod tre Billeder i Legems Størrelse, hver med sin Vandkande i Haanden, og øverst paa Pillen Neptunus. Alle disse Billeder vare støbte af Metal, og gave alle Vand fra sig. Men af denne saa pragtfulde Fontaine sees nu intet. (Thuras danske Vitruvius II D, Pag. 8)

Midt for denne anden Forgaard sees Hovedbygningen af Slottet. Denne er adskilt fra Forgaarden ved en dyb Vandgrav, hvis Sider ere beklædte med Qvadersteen med et Rækværk af Sandsteen, som strækker sig fra den ene Fløj af Forgaarden til den anden. Over Graven er midt for Slottet anlagt en Broe, som hviler paa murede, af Qvadersteen opførte Buer. Paa Pillerne af Broen er imellem Buerne adskillige Støtter og Kragsteene anbragte, og som hist og her ere forgyldte. Rækværket er af Sandsteen, og paa de yderste Postamenter imod Forgaarden have før staaet to Steenbilleder i legemlig Størrelse, fuldkommen forgyldte, forestillende paa højre Side Julius Cæsar, og paa venstre Alexander den Store. Paa samme Broe vare ogsaa før tvende Løver i naturlig Størrelse af Alabast hver paa sit Forstykke, og vendte deres opspærrede Struber imod Forgaarden.

Midt for denne Broe ses det prægtige Portal for Hovedindgangen til Slottet udarbejdet af haard Sandsteen og prydet med mangfoldigt Billedhuggerarbejde og Forgyldning. Over Porten sees paa højre Side det danske Vaaben, som holdes af to Vildmænd, og derunder disse Ord: »Insignia Christiani IV. Dei Gratiæ, Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumqve Regis, Duuis Schleswigi, Hostatiæ, Stormariæ, Dithmarsiæ, Comitis in Oldenburg & Delmenhorst. Regna firmat Pietas 1609«.

Paa den venstre Side staar det brandenborgske

S-broen. S-broen forbinder resterne af Frederik den Andens anlæg med Christian den Fjerdes. Det er Frederik den Andens anlæg vi ser på tegningen med de to karakteristiske porttårne, opført 1562. Tegning af Heinrich Hansen.

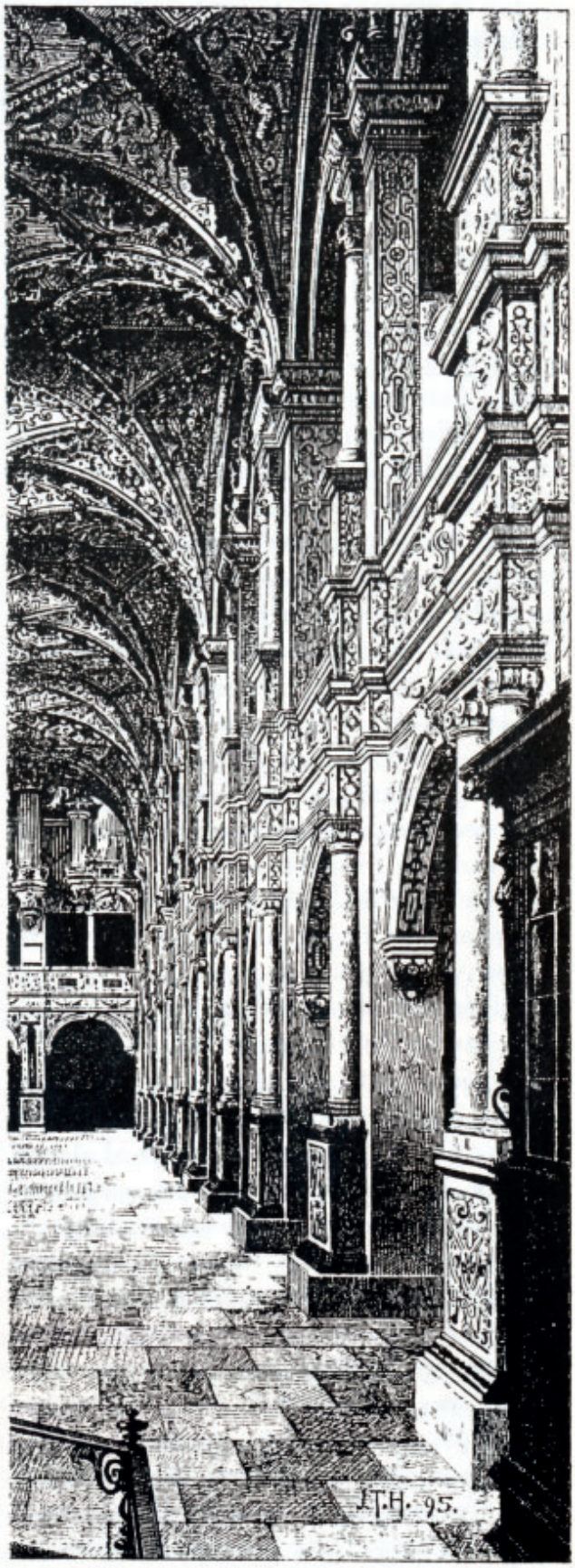
Vaaben, holdt af tvende Enhjørninger, med denne Underskrift:
»Anna Catharinæ, dei Gratiæ, Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumqve Reginæ, Marchionissæ Brandenburgiæ, Schleswigi, Holsatiæ, Stormariæ & Dithmariæ Duuissæ, Oldenburg & Delmenhorsti Comitissæ. Rege me Jehova Spiritu Sancti Tuo 1609«.
Dernæst sees Christian den Fjerdes Navnetræk. Paa Boffagerne eller de fremspringende Qvadersteen paa dette Portal ere smaae Figurer udhugne, som føre Liighed med Børneskoe. Disse have givet Anledning til det almindelig bekjendte Svar, Christian den Fjerde skal have givet Rigsraaderne, da de bebreidede ham Slottets Opbygning.
Hovedbygningen bestaaer af tre Fløie, alle af fire Stokværker, tækket med Kobber og prydede med Taarne, af hvilket Kirketaarnet er det højeste. De to Sidebygninger ere forenede med en lav Bygning af et Stokværk med fladt Tag, forsynet med et Steen Rækværk. Paa den udvendige Muur imod den anden Forgaard sees paa hver side af det før beskrevne Portal sex i naturlig Størrelse i Steen udhugne Billeder, som staae i lidet fordybede Nicher, og forestiller paa den højre Side Neptunus, Amphitrite, Hercules, Omphale, Phoebus og Luna. Paa den venstre Jupiter, Juno, Mars, Venus, Hippomenes og Atalanta. Disse Figurer, Piller, Kragsteene, Kugler og Gesimser ere prydede med fiint Guld.
I den inderste Slotsgaard falder især den midterste Bygning i Øjnene, formedelst de prægtige Arcader, syv i tallet forneden og lige saa mange foroven. Disse Buer ere opførte af haard Sandsteen og prydede deels med Billeder i Nicher, deels med fritstaaende Billeder, saavel som ogsaa paa andre Maader. Skafterne af Pillerne ere af rødt Marmor, men Skaftgesimser, Piedestaler og Kapitæler af sort Marmor. Imellem de underste Piller ere sex Nicher, hvori findes følgende Figurer: Omphale, Amphitrite, Neptunus, Vroserpina, Pluto og Hercules. Brystlænet over de underste Buer har fire Fod- og Hjørne Gesimser af sort Marmor, men Fyldingerne ere af Sandsteen, hvori adskillige hedenske Historier ere udarbeidede i liden Forhøjning. Imellem de øverste Piller ere ligeledes sex Nicher med sex Billedstøtter, som forestiller Ceres, Euridice, Orpheus, Venus, Jupiter og Mercurius. Buerne, som hviler paa de øverste Søjler, ere af sort Marmor, og paa deres øverste Deel sees følgende syv Statuer: Minerva, Jupiter, Juno, Bacchus, Saturnus, Cybele og endnu en af de hedenske Guder.
Ved Sidebygningen paa højre Haand er anlagt en Fontaine, men som nu ikke besidder sin forrige Pragt. Den var fordum prydet med adskillige af Metal støbte Billeder, blandt andre Venus i Legemsstørrelse med Cupido siddende paa en Svane tilligemed en lille Dreng, som alle gave Vand fra sig. Endnu sees en Løve, udhulet lidet i Ryggen, da den fordum bar en Muskel, som tog imod det Vand, ovenanførte Billeder gave fra sig. Paa Muren er et Ornament med riigt Billedhuggerarbeide og Forgyldning.
Denne Gaard udmærker sig ogsaa ved sine skjønne Portaler ved Taarnene. Smukkest af alle er Kirkeindgangen. Den er opført deels af Sandsteen, deels af Marmor, prydet med adskillige Billeder og musikalske Instrumenter, hugne i Steen tilligemed en Mængde andet Billedhuggerarbeide. Døren selv er af Egetræ, hvorpaa er udhugget en Christi Daab og Himmelfart, men som nu er endeel Beskadiget.
Kjældrene ere meget dybe og stærke af Mure og Hvælvinger og overmaade tørre, uagtet de ligger meget dybere end Vandets Overflade. I en af Kælderafdelingerne i Mellembygningen er en Kilde, som med stor Bekostning er ledet igjennem Søen med Blyrør.
Den underste Etage er nu indrettet til Hof- og Statsbetjentene. Iblandt Værelserne her mærkes Rosen, en Sal paa fire Fag, som deels vender ud imod Søen, deels imod Gaarden. I Midten staae 5 Marmorsøiler, hvorfra Hvælvingerne gaae ud til begge Sider. Loftet er prydet med Stuccaturarbeide af Gibs. I denne Sal ophænges nu de afdøde adelige Familiers Vaabener. Navnet, som denne Sal fører, er mærkværdigt. Det Værelse, hvor Cavaliererne og Damerne før havde deres Spisestue, var i den lille Runddeel paa højre Haand, naar man gaar over

Broen til den inderste Slotsgaard, her i Loftet, som bestaar af høvlede Egeplanker, er en stor Rose malet, og dette er Aarsagen, hvorfor det Værelse, hvor Hoffet kan spise, paa alle Slotte kaldes Rosen.

Slotscapellet, dette udentvivl den pragtfuldeste Levning af gothisk Bygningskunst her i Landet, befinder sig i den venstre Fløi. Den er opbygget af Sandsteen og Marmor og prydet med uhyre forgyldning. Murene ere over tre Alen tykke. De underste Søiler, som staae imod Pillerne imellem Buerne ere af den ioniske Orden. Fod- og Hovedgesimserne af alle Postamenterne, hvorpaa de hvile, ere af sort Marmor, og paa Hovedgesimserne ere nogle af Listerne forgyldte. Pillernes Undersatser saavelsom Skaftegesimserne ere af rød og hvid Alabast, og paa de sidste ere Rundsteenene forgyldte. Skafterne af Pillerne ere af Marmor af forskellige Farver, Capitælerne af rød og hvid Alabast, hist og her forgyldte; Architraven, Frisen og Carnissen, Galleriet over Buerne, Buerne selv, Kragsteenene, hvorpaa Buerne hviler, alle Billeder og Billedværkers fremstaaende Kanter, ere Ziiret med Forgyldning. Imellem de underste parrede Marmorpiller staae Apostlene. I Fordybningerne over Buerne ere paa hver Side udarbejdet et Billede, hvis Navn sees med forgyldte Bogstaver over samme. Saaledes findes: De fire Evangelister, Troe, Haab, Kjærlighed, Retfærdighed, Forsigtighed; endvidere Lugt, Smag, Syn, Hørelse, Hukommelse, Følelse, de fire Verdens Deele o.a.d. I det øverste Rækværk findes i Fyldingerne over hver Bue to Marmortavler, hvori et Sprog af Bibelen er udhugget med forgyldte Bogstaver paa Latin.

[Winstrup nævner alle disse indskrifter på grundlag af Thurahs Danske Vitruvius II (1749), s. 20-22, ligesom de grundigere beskrives i Nationalmuseets Danmarks Kirker, Frederiksborg Slotskirke, s. 1742 ff. Afskriften gengives derfor ikke her.)

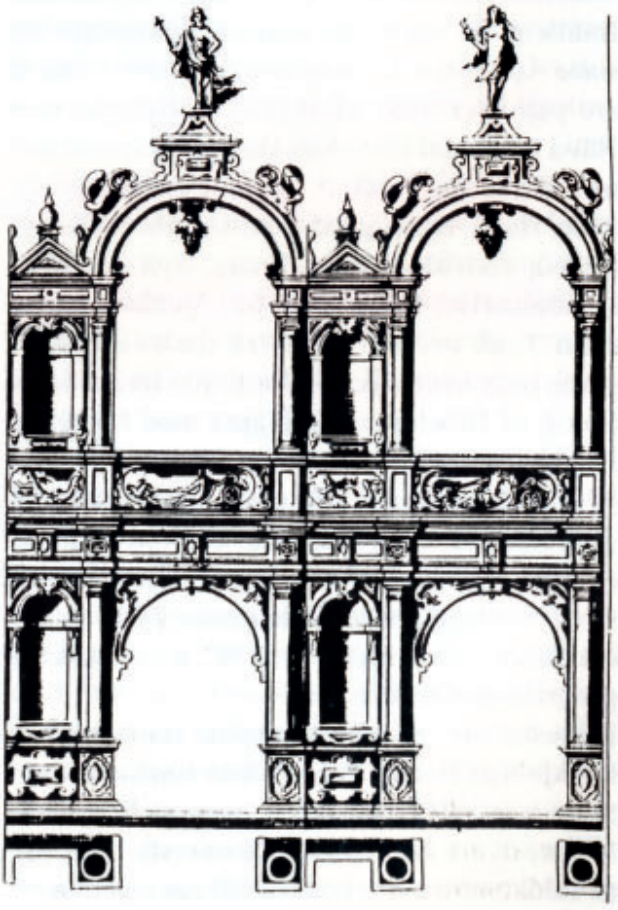
Kirkestolene ere meget kunstigt indlagte med forskjellige Sorter Træ. Overst imellem de to Stole sees altid et Vaaben, som af Danmark, Norge, de tre Kroner etc. De øverste Buer ligne fuldkommen de underste. Hvælvingen over

Slotskirkens indre tegnet i 1895. Efter Trap 3. udgave.

Kirken er ligeledes prydet med utallige Zirater, Billeder, Emblemer o.s.v.

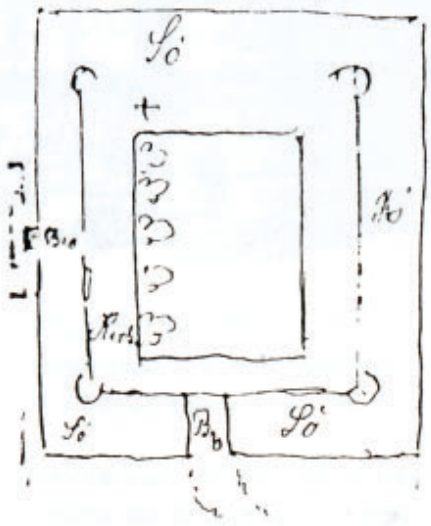
Alteret og Prædikestolen i denne Kirke ere vistnok de prægtigste Stykker vi besidde af den Art. Alter Bordet er af sort Marmor og Altertavlen af Sølv og Ibenholt. Man seer i Midten strax over Alterbordet en temmelig stor Dør, som udvendig er bedækket med en Plade af drevet Sølv, forestillende Nadverens Indstiftelse. Ved hver Side af denne Dør er en mindre, begge lige som den store dækkede med samme Sølvarbeide, hvori forestilles paa den Side, som vender imod Kongens Stol, Matthæus og Marcus, og paa den imod Prædikestolen Lucas og Johannes. Naar den midterste Dør aabnes, finder man den bagpaa overtrukken med en Sølvplade, hvorpaa Flugten til Ægypten findes udgraveret. Indenfor denne Dør sees 12 Skuffer, som indvendig ere bedækkede med drevne Sølv Arbeider, og i den midterste Deel, som er omringet af Skufferne, sees en stor i Ilden forgyldt Sølvplade forestillende Christi Fødsel og Fortællingen om de østerlandske Vise. Denne Plade skjuler ligeledes en Dør, hvorpaa forestilles i samme Arbeide Christi Omskjærelse. Naar de tvende smaae Døre oplades, seer man dem begge indvendig overtrukne med en tyk Sølvplade, hvor paa den eene Siide ses udgraveret Moses Billede, og paa den anden Johannes Døberen med Guds Lam og disse forhøjede Ord: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Indenfor disse to Døre sees igjen tre Skuffer udvendig ziirede med samme Sølvarbeide forestillende paa de tre imod Kongens Stol, Adams og Evas Fald, Mariæ Besigelse og Christi Fødsel; og paa de tre andre imod Prædikestolen, Christi Daab, Christus badende i Urtegaarden og hans Indtog i Jerusalem, alle sex Stykker forgyldte. Over disse Stykker sees paa hver Side en 1 1/2 Alen høj ionisk Pille af drevet Sølv, hvorpaa Altertavlens to store Døre ere fæstede, saa at Pillerne skjule Dørhængslerne og dreie sig om, naar Dørene oplukkes. Disse Døre ere ligeledes beklædte med drevne Sølvarbeider. Det Stykke, som sees udvendig paa Døren imod Prædikestolen, forestiller Johannes Halshugning, og det imod Kongens Stol Laurentii Martyr Historie. Naar disse to Døre oplades, seer man indvendig i Fordybningen af Altaret Christi Lidelses Historie, at støbt Sølv, alt forgyldt. Indvendig paa Døren imod Kongens Stol sees Christi Fremstilling for Dommerne. I Midten af Fordybningen sees i Baggrunden Jerusalem og Christi Udførelse til Retterstedet. Foran Christus paa Korset med Maria og Johannes samt de to Røvere. Paa Døren imod Prædikestolen sees Christi Begravelse. Paa Siderne af Fordybningen midt i Alteret bemærker man to runde Plader, hvorpaa een og anden til Christi Lidelse henhørende Historie er udstukket. Paa begge Sider af Altertavlens Dybde sees adskillige Ornamenter, deels af Ibenholt, deels af Sølv, deels ogsaa en Deel Billeder af samme Metal, som ogsaa adskillige tykke Sølvplader, hvorpaa en Deel af Apostlene, Evangelisterne og Propheterne ere udstukne, som Esaias, David, Johannes etc. De fleste smaae Lister ere overtrukne med glat Sølv, men de store med drevet Sølvarbeide og det glatte Ibenholt hist og her indlagt med Perlemor og Sølv. Over dette sees igjen to Piller af dreven Sølv.

Branden på Frederiksborg Slot
og andre erindringer fra et besøg i Hillerød.
af † Caroline Lunding.

»Smaa Erindringer, tildels fra gamle Tider, enten meddelt mig af de Ældre i Slægten, eller selv oplevet dem; ofte kan min Hukommelse jo have glippet, da jeg nu er i en fremrykket Alder, men paa Opfordring vil jeg søge at gjengive, hvad jeg endnu maatte mindes; det er mit Ønske, at det maa bevares i Slægten. Ulfstorp, Jönköbing, Sverrig. Marts 1907. Caroline Petrea Frederikke Lunding, født 17de Mai 1833. Født Holm, confirmeret og ægteviet i Sct. Olai Kirke i Helsingør.«
Med disse ord indledes Caroline Lundings erindringsbog, som hidtil aldrig har været publiceret. Vi bringer her et uddrag, bl.a. vedrørende branden på Frederiksborg Slot 1859.

I December, jeg troer det var i 1859, allarmeredes vi i Helsingør ved Kl. 9 om Morgenen ustandselig at høre Brandklokkerne ringe, og man erfarede da snart, at det var Frederiksborg Slot i Hillerød der brændte. Udrykning til Hjælp beordredes da strax, som da hurtigst muligt afgik (Jernbanen aabnedes først Juni 1864). Blandt de Aarsager til Branden, der nævntes var ogsaa den, at Hans Majestæt Kong Frederik den Syvende, der selv paatog sig Skylden for Ulykken nævnte Aften havde spillet Billard med sine Kavallerer, hvormed mulig en eller anden uheldig havde ramt en af Hængelamperne. Et upaalideligt Kakkelovnsrør nævntes ogsaa som Grunden, men som sagt; det var Alt kun Formodning. De gamle Vandledninger i Slottet sagdes heller ikke at kunne fungere, og hele Slotssøen var jo tilfrossen. Da Ilden begyndte at synes fra Byen, ilede jo Brandmandskabet til for at hjælpe, og flere deriblandt en Slægtning til mig, ilede med Spande fyldte med Vand derop (meddelt af Oberst Mansa), men Alle bleve standsede ved Indgangen, som ikke aabnedes; om man har troet, at Slottets Beboere selv kunde slukke Ilden vides ikke. Maaske har Majestæten selv villet lede Slukningen. Da Ilden imidlertid blev overmægtig, kom Brandvæsenet ind. Ilden var udbrudt i det Hjørne betegnet med et + som ses paa den lille Tegning, og et yderst farefuldt Arbeide foregik.

Caroline Lundings skitse af slottet, visende, hvor ilden var opstået.

Gamle Mansas vare taknemmelige over, at deres Søn Charles udskadt var kommen derfra. Man havde slaaet Hul paa Søen, hvor Stiger var reist for at kunne anbringe Vandslangerne; en Mand var oppe paa en af de øverste Gavlafsatser, men styrtede fra Toppen helt ned til Grunden af Bygningen, men slap mærkværdigt nok uskadt derfra. En anden var bleven indeklemt ved Vinduet tæt ved Overgangen til Kancellibygningen; der var tilmed Jerngitter for Vinduet. Kongen vilde nok atter være den Raadende ved dette Redningsforsøg, men Brandchefen tog resolut Kommandoen og beordrede 2 Mænd (Mansas), der ustandselig overskylledes med Vand ind i den brændende Bygning og fik ham trukket ud, naturligvis med brændende Haar m.m. Han kom dog til Kræfter igen efter nogen Tid. Grevinde Dan-

»Frederiksborgs Brand, optaget Løverdag Middag den 17de December 1859«. Xylografi i Illustreret Tidende den 25. December 1859. Bemærk, hvor hurtigt tidens xylografer (billedskærere) kunne levere et aktuelt billede, når det endelig skulle være.

ner, der ogsaa boede paa Slottet, var meget nøie med først at faa Alt sit reddet, hvilken Tid jo vilde have været anvendt bedre ved at redde flere af de mange kostbare historiske og uerstattelige Skatte, som Slottet indeholdt. Enkeltvis troer jeg det lykkedes at skjære et eller andet Maleri ud af Rammen. En Hofdame der boede ovenpaa, havde om Aftenen sagt til sin Bordfælle: »Tænk om der blev Ild her, hvorledes skulde jeg blive reddet?« Dette mindedes hendes Bordfælle og ilede strax op for at redde hende, hvilket ogsaa lykkedes. Jeg synes endnu at have hørt om den vemodige Klang fra Kirkeklokken og Uhret, som da faldt.

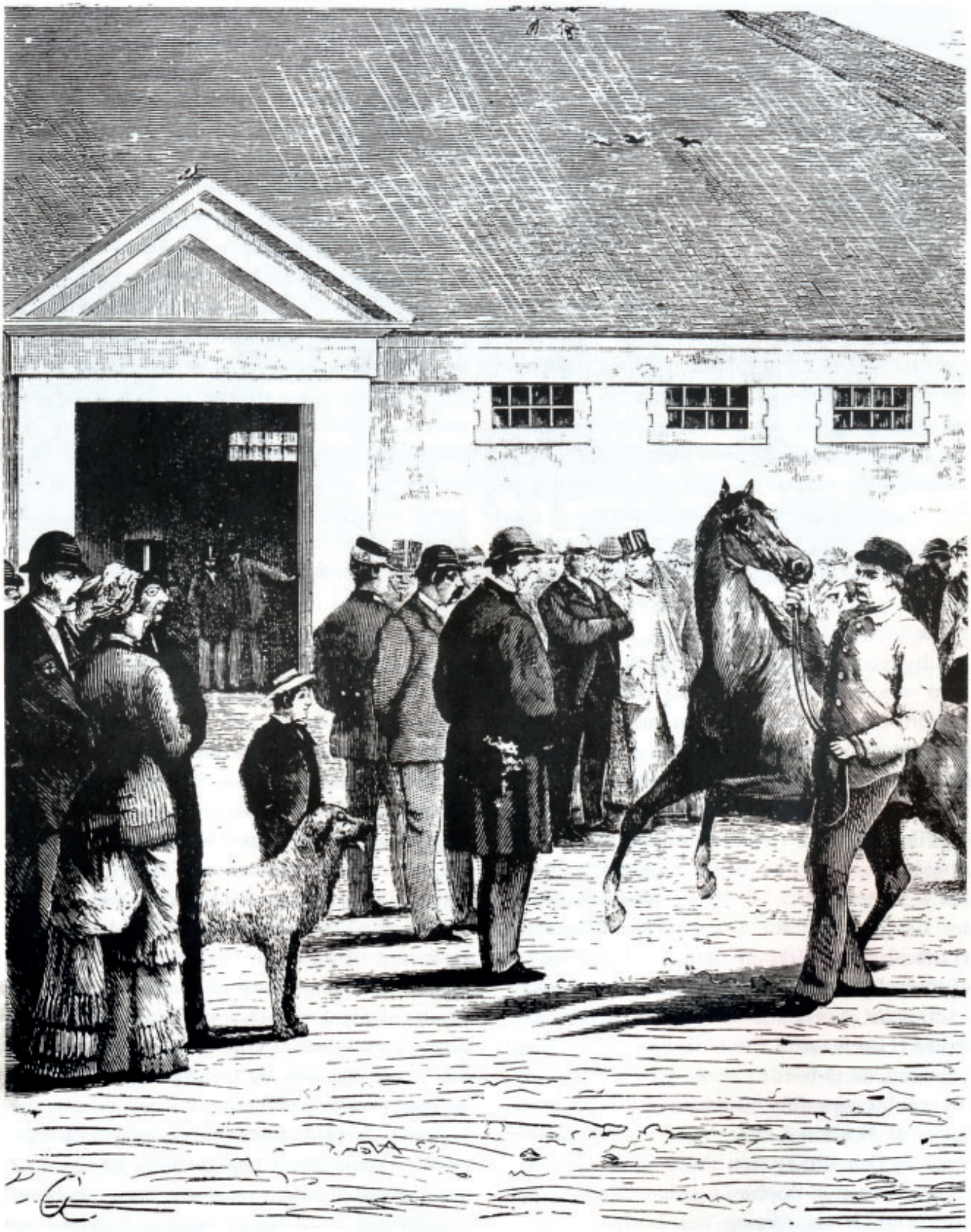
Et par Dage efter vare vi paa Besøg hos Oberst Mansas, og da al Adkomst til at se Slottet uden militair Ledsagelse var forbudt, fulgte Lieutnant Charles Mansa med os. Man maatte gaa helt ind til Murene, da navnlig de flade Gavlafsatser kunne foraarsage Nedstyrtning og Ulykker. Vi vare inde i den demolerede Kirke, hvor uhyggeligt nok en Menneskefod var bleven trukket frem; altsaa dog desværre Tab af Menneskeliv. Da vi kørte hjem, var det en blændende rød Solnedgang, der skinnede igjennem Slottets tomme Vindueshuller. Stenmurene stode nemlig endnu; det saa næsten ud som Ild. De deilige Malerier i Christian den Syvendes Bedekammer, hvor der i Loftet hang udskaarne hvide Elfenbensfigurer, ere ved Magnaters og vore første Kunstneres Hjælp atter indsatte. Den store Mester Heinrich Hansen der tidligere havde malet Riddersalen, kan man takke for, at vi atter kan glæde os ved Synet deraf. Hele Salen med det sjældne Loft og det kunstneriske Interisur -et Mesterværk i Perspectiv- blev nu efter Branden atter opført af Kunstnere i Faget. Saavidt jeg erindrer, ere nu 2 af de Felter som indeholdt de store Malerier, indsat 2 Gobelinsvævede Stykker, forfærdigede af danske Damer. En stor Del af Slottet udgjøres af det bekjendte værdifulde Kunstmuseum. Skatte fra gamle og nyere Tider, af Fædrelandet fortjente Mænd, f. Ex. min Svigerfader General Lieutnant Lunding (Fredericia) staar her Side om Side med andre Danmarks fortjenstfulde Mænd.

Moster Hage skjænkede det store af Constantin Hansen malede Billede, den grundlovgivende Rigsdag med Portraitter i Legemsstørrelse af Ministeriets og Rigsdagens Medlemmer. I den usædvanlig smukt restaurerede Kirke har jeg siden hørt Hostrup, der baade som Forkynder af det hellige Ord; dels i sin Ungdom i sine glade Studenterkomedier , Gjenboerne, En Spurv i Tranedands, Æventyr paa Fodreisen, der endnu i 1907 vandt fortjent Bifald paa danske og norske Scener, længe vil erindres. Ligeledes har jeg været der til en smuk Kirkekoncert, indbudt dertil af Familien Teisen, Forpagter af Hillerødsholm, i hvis hjertelige Omgang og smukke Hjem, jeg tilragte mange behagelige Timer. Samme Aar var Bengt Wedel Wedelsborg dér i Huset for, som gamle Torp sagde, »at dyrke de grønne Videnskaber«. I lignende Anledning var jeg paa Faurholm (Hillerødsholm, Trollesminde, paa hvis Eiendom en Rokkesten fandtes, samt Faurholm, hørte alle til de Herluf Trolleske Gaarde), denne sidste var bygget i Firkant, og jeg boede i den Del, som sagdes at staa endnu fra denne tid, hos Mejeribestyrer Christoffersen, medens jeg hos Forpagter Limprecht (der havde Avlsbruget af de 1200 Tdr. Land under sig og boede i en Fløi, der havde et mere moderne Præg), hvor jeg fik mangt et godt Raad, hvad Landhusholdning angik, og mødte megen Venlighed. Særlig var jeg interesseret i Frøken Limprechts (Søster til Forpagteren) udmærkede Klaverspil (Liebeslied af Henselt bl.a.). Det var meget elskværdige og gjæstfrie Mennesker. Frøken Limprecht bestyrede Huset hos Kjøbmand Børre (Lorentzen) i Frederiksberg Allée, Kiøbenhavn, da vi boede sammesteds i 1870´erne. Vi besøgte gjensidig hinanden og Niko var engang til Børnebal der. Af de Limprechtske Børn er den ældste Søn Peter ansat i Vestindien, en Datter Sophie, og den mindste, der endnu bares paa Armen, den krøllede Fritz i sin høirøde Kjole.

Fru Teisen, Hillerødsholm, var født Madsen (Faderen var Prokurator Madsen i Frederiksborg), en ligesaa praktisk som forstandig og elskværdig Dame i hvis smukke Hjem jeg ofte kom. Den ældste af Sønnerne i 14-Aarsalderen kjørte mig da gjerne hjem om Aftenen i sin lille Vogn forspændt med en lille sort polsk Hest, næsten ikke større end vor Hund »Bjørn«. Baron W. Wedellsborg, Storherre til Wedellsborg, var en meget fornøielig og elskværdig ung Mand. Søndag Eftermiddag var der jævnlig smaa Kjøreture med dem, og imellem fik vi os et lille Spilleparti. En Dag var vi kørt ind for at se det kgl. Stutteri, først i det Frie, hvor de bekjendte Frederiksborghopper og de mindre Araberhopper med deres kjælne og nydelige Føl tumlede sig i det Frie. Senere var jeg inde i Stalden ledsaget af de Overordnede, og herfra erindrer jeg en lille Episode: Stutteriet havde, jeg troer ved General Hegermann-Lindencrones Kjøb, erhvervet 4 graahvide deilige Araberhopper med lyserøde Muler, brune melankolske Øine, lange Haler og do Manke, der vare uskoede, saa vidt jeg mindes, og naar man saa dem i det Frie forbavsedes man over deres lette Løb. De syntes knapt at berøre Jorden. I Stalden gik de løse i et særligt Indelukke. Jeg lod da mine Ledsagere om at matte gaa ind til dem; jeg gik derind alene, lagde min Arm om Dyrenes Hals og saa ind i deres smukke brune Øjne. Det var som om de forstod min varme Beundring; jeg havde ikke engang Sukker med til dem, og Herrerne undrede sig over det. Da vi gik, saa jeg de 4 fine Hestehoveder strække sig saa langt de kunde over Trægitteret, for at følge mig med Øjnene til jeg forsvandt.

En Familie i Frederiksborg, der venligst havde bedt mig til en større Middag, var Generalkrigs-kommisær Torp med Frue, men jeg maatte afstaa derfra, da Fader underrettede mig om, at en voldsom Tyfusepidemi lige var brudt ud i Frederiksborg, og forbød mig foreløbig at komme derind. Epidemien mentes at være opkommen derved, at man havde afflyttet Kirkegaarden og afflyttet Lig gjennem Byen, og at det Støv, som fulgte med, var blæst ned eller aflejret sig i en Brønd, som passeredes, og hvorfra flere Familier forsynede sig med Vand. Disse Familier bleve først angrebne og af dem døde 11 Familiemedlemmer. Inden min Afrejse hjem fik jeg dog Leilighed til at takke for den mig tiltænkte Venlighed.

Familien Teisen havde betinget sig, at jeg skul-

Parti fra Hillerødsholm ved en auktion over fuldblodsåringer i juli 1880. Herregården Hillerødsholm lå oprindelig, hvor Frederiksborg Slot nu ligger. En ny gård med navnet Lille Ladegaard lidt vest for slottet blev opført i stedet, og den fik senere navnet Hillerødsholm. Den blev centrum for det Frederiksborgske Stutteri. Stutteriet blev nedlagt 1871. Jorden blev udstykket omkring 1922 og selve gården nedrevet 1939. Hillerødsholm kan dog stadig ses; i hvert fald ridehuset, som i 1940'erne blev genopført i Hørsholm. Udsnit af træsnit i Illustreret Tidende.

le tilbringe den sidste Dag inden min Afrejse hos dem. Efter at først Forpagteren (jeg husker ikke hans Titel) havde bedt mig plukke af de modne grønne Vindruer i det Frie og en livlig Middag vare nydt med Tilbehør musiceredes, og en lille Afskedswhist spilledes. Klokken var imidlertid bleven temmelig mange, men Hr. teisen sagde: »Vi spænde Stutteriets bedste Heste for Charabancen, hele Familien kjører saa med; Wedell og jeg foran, og saa skal det gaa med Fart paa til Stationen. Med Fart gik det, og i Farten glemte Baron Wedell at betale sin Spillegjeld (1 Skilling) og den faar jeg vist aldrig.
En lykkelig Afskedshilsen, og saa viftedes da Toget gik.

Turen til Farum og Farumgaard.

-refereret af Eva Deichmann.

Frederiksborg Amts Historiske Samfunds efterårstur gik lørdag den 12. september til Farum og Farumgaard.
Turudvalget havde allieret sig med Farum Lokalhistoriske Arkiv- og Museumsforening ved tilrettelæggelsen af turen, som derfor blev ledet af Gudrun Lund Meyer, Helle Larsen og Karl Henrik Jensen fra Farum.
Turen startede ved Farum Kirke, om vi så udefra (der var bryllup). Fra kirken gikvi gennem Farum gamle landsby, og her stoppede vi bl.a. foran »Kommandør Gardes Hus«, som ejerne af Farumgaard restaurerede i 1971. Denne restaurering på eget initiativ åbnede Farumborgernes og kommunens øjne for, at der i landsbyen er huse, som det er værd at bevare. Kort sagt, at der var andet i Farum end Farum Midtpunkt. Kaffen blev nydt hos »Tante Maren«; et hyggeligt sted, hvor vi sad og spiste en god æbletærte og lyttede til Farums borgmester Peter Brixtofte. Han talte om Farum Kommune, dens befolkningssammensætning og økonomi. Bagefter fortalte Gudrun Lund Meyer om Farum Lokalhistoriske Arkiv- og Museumsforening.
Efter kaffen gik vi til Farumgaard, som ligger ved Farum Sø. Farumgaard er i privateje. Selvom ejeren fru Riis-Hansen ikke var hjemme, fik vi adgang til det smukt udstyrede hjem. Fru Riis-Hansen og hendes nu afdøde mand har brugt mange penge på at restaurere, vedligeholde og møblere Farumgaard. Vi fik adgang til stuerne, som ligger en suite med udsigt over søen. Når man går rundt i stuerne, kan man tdeligt fornemme, at huset er beboet. Det er ikke »bare« et museum, selvom mange møbler, malerier, vaser m.m. både er gamle, smukke og kostbare. Dagen afsluttedes med et besøg i Farumgaards Park.

Husk

at de erindringer, man har om sin egn altid kan have værdi for andre, også selv om man ikke ligefrem er den store skrivekunstner. Derfor: Tøv ikke med at skrive en stor eller lille artikel til FAHS, håndskrevet, på skrive- eller datamaskine.

Om bondegården i Frederiksborg Amt omkring 1830

beskrevet af forstråd og skovrider G. Sarauw (1779-1846).

Sarauw, som også var medlem af landvæsenskommissionen, der forestod den store udskiftning af landsbyerne i slutningen af 18. årh., har i sin bog om Frederiksborg Amt, udgivet 1831 beskæftiget sig indgående med resultaterne af udskiftninge[illegible] bl.a på det bygnings-mæssige område. Det var jo således, at udskiftningen og dermed ophævelsen af landsbyfællesskabet medførte udflytning af mange af landsbyens gårde, idet en væsentlig fordel ved udskiftningen var, at gårdene i modsætning til tidligere kom til at ligge på deres egne marker.Den lille Landbokommission tilstræbte, at det primært var de »maadeligste Gaarde« som blev ofret. Gårdejerne fik da også løfte om forskellige former for støtte i forbindelse med udflytningen og dermed opførelsen af en helt ny gård. Således modtog bonden ifølge Sarauw 150-175 rdl. i rede penge, samt omkring 60 egestolper, 4-5 alen lange, en del egegrene og bøgetræ til de lerklinede vægge, bl.a. til de såkaldte støjler. Desuden kunne man få omtrent 500 ellerafter til Stængetræ, som benyttedes til at lave lofter af i udhusene, bl.a. til opbevaring af høet. Desuden måtte landsbyens øvrige beboere være udflytterne behjælpelige med transport af materialerne. Udflytteren fik 4-5 års skattefrihed, samt hjælp til gravning af brønd, op til 2/3 af de samlede udgifter. Skovene indeholdt imidlertid dengang ikke så meget tømmer, da den ordnede skovdrift endnu var en relativt ny forteelse. Sarauw fortæller, at staten derfor lod hente tømmer fra Norge, fragtet med skibe hertil. Det måtte imidlertid ikke være for dyrt, hvorfor træets dimensioner ikke rakte til bøndernes bygningsmæssige ambitioner med den følgevirkning, at de for stort byggede lader og fæhuse ikke kunne holde. Det blev ifølge Sarauw heller ikke bedre af, at bønderne ofte lod sig friste til at genanvende tømmer fra de nedrevne bygninger, når det tildelte byggemateriale ikke rakte. Sarauw er hård i sin bedømmelse af dette: »Ej heller har vel Commissionen kunnet forebygge, at saameget af det gamle, halvt raadnende Fyrtømmer, ja selv Elletømmer, atter blev indsat i de udflyttede Gaarde, hvorefter een Længe efter den anden er bleven faldefærdig, allerede inden en Snees Aar efter Udflytningen, og man kan uden Overdrivelse sige, at kun saare faae

dengang udflyttede Gaarde, som ikke senere ere ombyggede, ere værd at beboes meer.« I det følgende får vi Sarauws beskrivelse af områdets gårde.

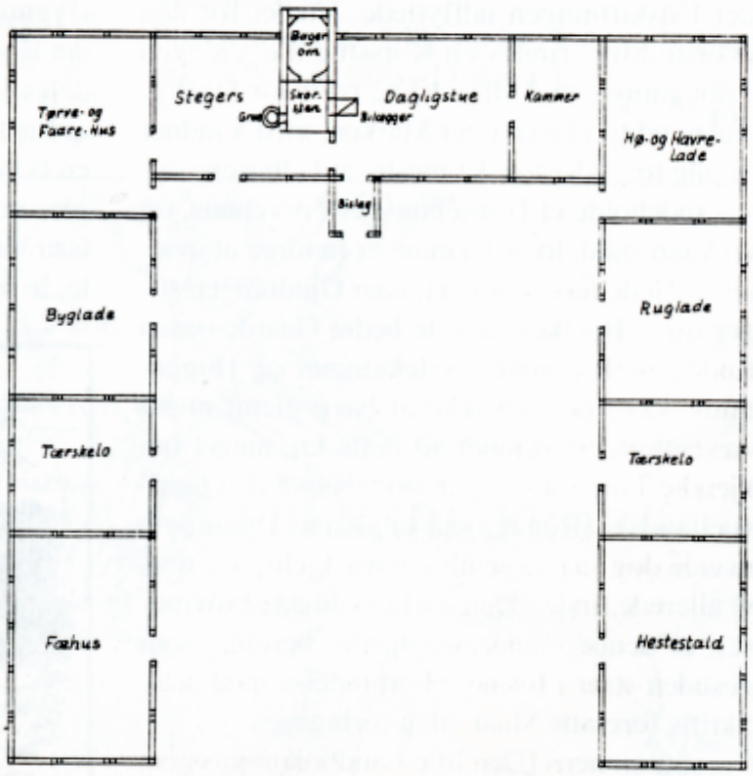
LBM

Ved de til Udflytning kommende Gaardes Opbyggelse, agtede man, for Ildfares Skyld, at sætte Stuehuset i 10 Alens Afstand fra de to nærmeste Udhuse. Men Bønderne holde meget af indesluttede Gaarde, og derfor tillod Kommissionen dette senere der, hvor Beliggenheden syntes at tale for Sagen. For Tiden er det en Sjeldenhed at see en Bondegaard, hvis fire Længer ikke staae i Forbindelse. Da udi de forelagte Spørgsmaal ikke findes Anledning til at give en Anledning til at give en Anskuelse af Bøndergaardenes Beskaffenhed og Indretning, saa benytter jeg den sig her tilbydende.

Gaarden, som efter det Forommeldte bestaar af 4 med hverandre forbundne Længer, tilsammen, for det meste, 40 Fag og derover, hvert Fag 2 1/2 á 3 Al. bredt og Husenes Dybde 7 1/2 á 8 1/2 Al. i det høieste, naar Talen er om de ældre Bygninger, har et Stuehuus og 3 Udlænger, hvoraf den ene undertiden indeholder baade Heste- og Kostald, men ofte er Staldene ogsaa i særskilte Bygninger. Hestestalden har sædvanligt en Fodergang i Midten, tvertigiennem Husets Dybde, og Stalden er adskilt i Baase, for det meste til to Heste hver. Undertiden, men sjeldnere, vende Hestene Hovedet til en Tærskelo. Af disse sidste haves sædvanligt 2, undertiden ogsaa 3, som indtage 2 Fag i Breden, hvor Bjælken mangler, uden at en Vexel erstatter dens Afsavn. Ved siden af Loerne ere Laderne til Sæd. Høet gjemmes over Staldene, hvoraf Hestestalden ofte har Loft, ellers Stængetræer. Hvor megen Høavl haves, findes ogsaa egen Hølade. Hver Gaard har i det mindste 2, men ellers 3 Porte: til Gaden eller Veien, Gadeport, til Loden, Tofteport, og desuden endnu een til Baggaarden, hvor man ved store Gaarde ofte igjen finder en, heelt eller halvt, med Bygninger indesluttet Plads. Disse Porte ere aabne fra Gaarden af og lukkede ude fra; de tjene til Aflæsningssteder og Vognskuure.

Stuehuset indeholder Bryggerhuset med Kølle neden i Huset (de som anbringes paa Loftet, kjendes her ikke), hvortil sædvanligt 3 eller 4 Fag. Et bredt Skorsteens-Fag, hvori Ildstedet og Indgangen til Bagerovnen findes, hvorimod Bagerovnen selv ligger udenfor og dækkes med et Skuur, deles i to Dele; den ommeldte, Stedset- maaskee kun provincialt Udtryk for Kjøkkenet med Bageovnsindgang, samt Fyringsaabning til Bryggerkjedelen -mod Udsiden af Bygningen; den anden, Forstuen, mod Gaarden.

Til Forstuen, som dog undertiden ogsaa findes at være tagen af Stuens første Fag, støder denne, meest 4 Fag, ofte med Vinduer til begge Sider, dog sædvanligst kun til Gaarden; derved øverste Stue, forskjellig i Størrese, saavelsom i Renhed og Nethed, efter Beboernes Smag og Evne, tit heelt beklædt med Paneel, og malet.

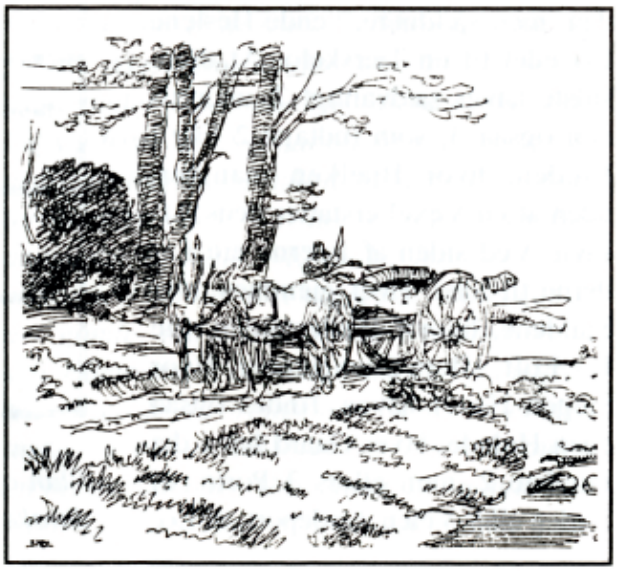

Plan af en udflyttergård . Efter Axel Steensberg: Den danske bondegård.

Her findes almindeligst Vinduer til begge Sider og Udgang til Haven. Et Kammer under Navn af Olkammer, et Slags Spise- og Forraadskammer, oftest kun eet Fag, findes her, eller er anbragt ved Bryggehuset eller imellem begge Stuer. Hverken Melkekammer eller Melkekjelder haves, og Melken findes paa Hylder under Dagligstuens Loft, hvor Kakkelovnsvarme og natlige Uddunstninger af Sengene for Mand, Kone og Børnene, som for det meste ere her, erstatte Kjeldervarmen.

Foruden Kartoffel-Kjelder i eller ved Staldbygningen, som siden 40-45 Aar er bleven og stedse bliver mere almindelig, findes i enkelte Gaarde nuomstunder ogsaa Forraads- eller Urtekjelder. Naar jeg endnu tilføier, at Væggene næsten altid ere opklinede, at Stolperne staae paa Stene, og at Bjelken er indlagt i Siden af Stolpen; fremdeles, at Brædegulv i øverste Stue hører til de nyere Tiders Forfinelse -meget i Tiltagende, siden vi selv have dette Material - at Vinduerne ere lave, have smaae Ruder, og i mange af de gamle Gaarde ei, eller kun for en liden Deel, kunne oplukkes, at ved de ældre Gaarde i Byerne, og ligesaa ved adskillige under Udskiftningen udflyttede, istedet for den øverste Stue, findes en Korsstue d.e. en egen Tilbygning paa 3 eller 4 Fag tvert for Dagligstuen, ud til Haven eller Marken, med Vinduer til alle tre Sider for det meste, at Udhusene ogsaa indeholde et Hønsehuus, et Tørvehuus, og en Faarestald, hvor Faarene er færdige at qvæles af Hede mod Foraaret, naar Gjødningen stiger imod Bjælken, at i de bedre Gaarde ogsaa findes Karlekammer, Selekammer og Huggehuus; saa troer jeg ikke at have glemt noget væsentligt; og skjøndt alt dette ere meget bekjendte Ting for os, som boe iblandt den nordsjællandske Bonde, saa er denne Bygningsmaade dog saa væsentligen forskjellig fra den, vi allerede finde i Danmarks sydligste Provindser, at denne Gjenstand maatte berøres, som desuden staar i for nøje Forbindelse med dette Skrifts foresatte Maal, til at forbigaaes.

Commissionens [Den lille Landbokommission, som bl.a. forestod udskiftningen i Nordsjælland] Bestræbelser gik vist nok ud paa at gjøre Bygningerne saa varige og beqvemme som mueligt, men dens Opmærksomhed rettedes her mest kun paa Vaaningshusene. Saaledes blev der, til en Prøve, opført 8 Gaarde i Herløv Sogn, hvor Stuehusene vare grundmurede, men Omkostningerne vare for store; og at Bønderne selv skulde yde en kraftig Haand til deslige Foretagende, kunde ei Ventes. Efter Opmuntring og ved Understøttelse bleve dog adskillige Stuehuse opførte paa Fod med muurede Vægge, især paa Cronborg Amt. Heldigere har man været i nyere Tider, ved at bringe Bygningsmaaden med Leermure (Wållerwånde) i Gang, blot ved at tilstaae den, som tilbød sig dertil, endeel Oventømmer og en liden Pengeunderstøttelse. Mange Leermuurs-Bygninger findes opførte, især af Huusmænd og Parcellister, meest paa Cronborg Amt. Forstvæsenet fremstillede, for omtrent 20 Aar siden, de første Prøver af disse, ofte dadlede, men, forsvarligen opførte, meget gode Bygninger, og vore Skoves Naaltræsforraad, hvoraf deels mange frie Udleveringer skee, deels Leilighed gives, mod billig Betaling, at kunne forsyne sig med de større, paa Tømmerpladserne stedse endnu i høi Priis staaende Materialier, befordrer disse Bygninger meest, paa hvis større Udbredelse det Kongl. Rentekammer har henvendt sin særdeles Opmærksomhed. Ved Betragtningen af, at Egetømmeret i visse Egne efter nogen Tid, i en betydelig Række Aar, vil komme til at mangle, maa dette ansees for en ei uvigtig Sag, især da man nu allerede seer Bygninger opførte, hvori Gran indtager Egestolpernes Plads.

Gader og veje i Hillerød Kommune

Ny bog: Lokalhistorisk Forening i Hillerød har for ganske nylig udgivet bogen: Gader og veje i Hillerød Kommune. Bogen, der er skrevet af Eva Holm-Nielsen, Anton Mariegaard og Margrethe Krogh Sørensen, er på 120 sider og illustreret med kort og henved 50 fotografier.

Bogen giver en gennemgang af ca 400 af Hillerød Kommunes godt 500 gader og veje. At ca. 20 % af vejnavnene er udeladt, forklares med, at de ikke har nogen lokalhistorisk interesse, hvilket godt nok må betegnes som en lovlig flot påstand. Alle gader og veje, hvadenten de bærer spændende navne eller ej, har deres placering på kommunekortet og dermed en plads i lokalhistorien. Bogen er da også mere en gade- og vejnavnehistorie end den er en gade- og vejhistorie.

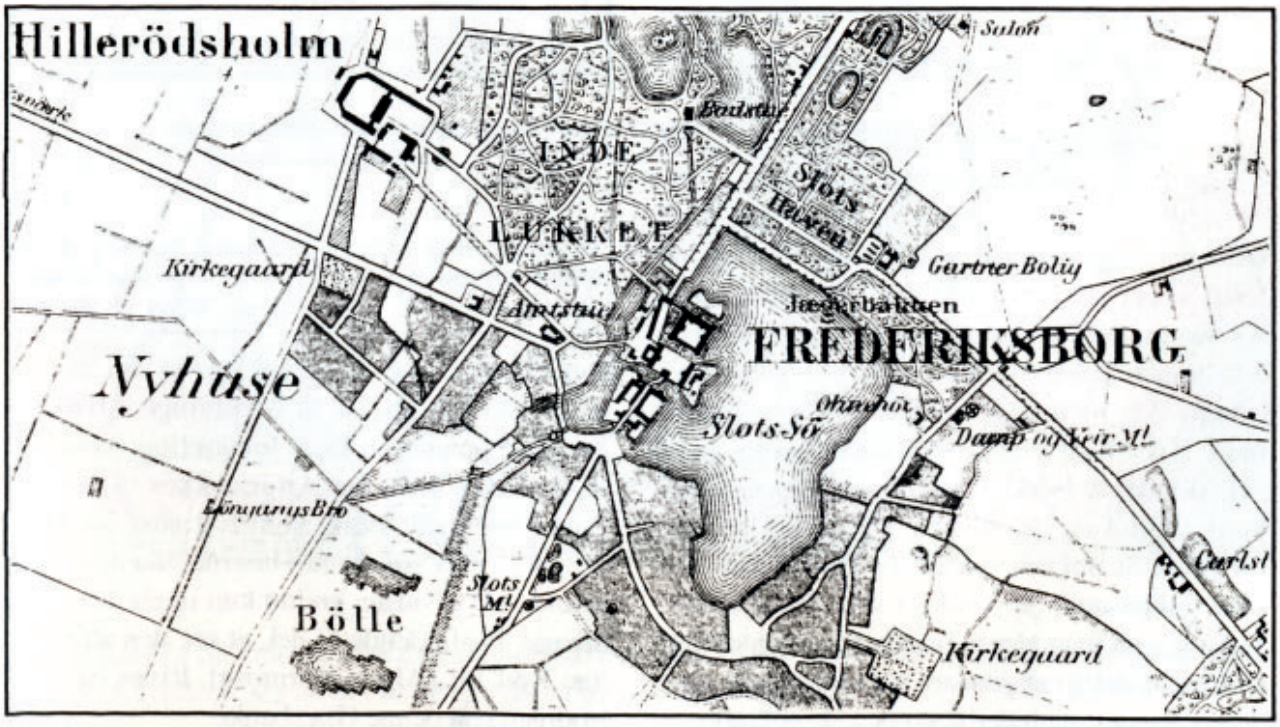
Bogen giver en grundig, spændende og ofte fornøjelig forklaring på gade- og vejnavnenes oprindelse, og som sådan er den en oplagt gaveidé i forbindelse med den tilstundende jul. Med et oplag på kun 1000 eksemplarer, kan man forvente, at bogen snart vil blive udsolgt. Ved præsentationen af bogen, blev det lovet, at i så fald ville der komme en ny udgave. Her kan der så måske også blive plads til en grundigere gennemgang af gadernes og vejenes udvikling, eksempelvis hvornår de enkelte gader eller veje er anlagt (det nævner bogen kun for enkeltes vedkommende) - et væsentligt og spændende stykke lokalhistorie - ligesom der ved hvert gade/vejnavn passende kan anbringes en notits om lokalitetens placering (Nødebo, Nejede, Hillerød by-nord, o.s.v.) og en henvisning til kortene, der også gerne må gøres mere omfattende og detaillerede; og så må man håbe, at bogtrykkeren næste gang er mere heldig med doseringen af tryksværten.

Bogen er rigt illustreret med en række sjældne, gamle fotografier. De er absolut seværdige, selv om man for en dels vedkommende nok kan stille spørgsmål ved deres berettigelse i en bog af denne karakter.

Disse bemærkninger kan dog ikke ændre ved den kendsgerning, at vi her har fået et vedkommende værk, som forfatterne kan være stolte af og som bør få en meget stor og begejstret læserskare. Forhåbentlig vil bogen også inspirere andre lokalhistoriske foreninger i amtet til at gakke hen og gøre ligeså. I Helsingør er man allerede på vej.

Bogen koster kr. 148,- og kan købes i boghandelen eller på Hillerød Bibliotek.

PK.

Nogle Have-Bemærkninger vedrørende Frederiksborg Slotshave.

Uddrag af artikel i Have-Tidende, Nr. 3, 1835, skrevet af gartner Otto J. N. Mørch.

Gartner Otto J. Nicolai Mørch (1799-1842) tog gartnereksamen i 1820, og 3 år efter eksamen i botanik og botanisk havedyrkning. 1826 blev han gartner i Lund for i 1829 at flytte til den botaniske have i København. Gartner Mørch var i perioden 1835-41 medredaktør af det velanskrevne Have-Tidende, som udkom med sit første nummer i 1834. I midten af december 1834 foretog Mørch en besigtigelse af forskellige haver i Frederiksborg Amt for at vurdere deres tilstand. Foruden Frederiksborg Slotshave besøgte han Marienlyst ved Helsingør, Fredensborg og Jægerspris. Her følger hans beskrivelse af Frederiksborg Slotshave, som stadig findes i al sin pragt.

LBM

Frederiksborg Slotshave.

Der findes vist i faa Haver et slettere Jordsmon. Haven er anlagt paa en terrasseret Bakke, der bestaaer blot af Smaasteene og rødligt grovt Gruus; kun den øverste Skorpe af omtr. 1/2 Alen er ved Culturen bleven Muldet. Det som fortrinligst voxer derpaa er Buxbom, hvoraf man seer en Mængde store Hækker, ligeledes Kirsebærtræer; men efterhaanden som disse af Ælde uddøe, trives der, uagtet al Omsorg ved Plantningen, ingen igjen; et talende Beviis paa, at Jorden kan blive træt af at bære een og den samme Planteart. Havens Drift skeer derfor, i Overensstemmelse med Jordarten, planmæssigen derved, at et Stykke ad Gangen kulegraves, og, efterat være dyrket i nogle Aar med Kjøkkenurter, atter beplantes med Kirsebærtræer; til Kjøkkenurter med dybtstikkende Rødder, maa Jorden formeligen harpes indtil en Dybde af 1 1/2 til 2 Alen, og, for igien at udfylde Stenenes Plads, paaføres fiint Bakkesand, der findes i vise Strøg af Haven, og som maa gjøres frugtbar ved Gjødning; bedre var det jo at paaføre god Markjord istedetfor Sandet, men dertil savnes Hestekraft.

Driveriet har en sjelden fordeelagtig Beliggenhed, og dette er vist en af Hovedaarsagerne, hvorfor man her i Almindelighed har modne Meloner tidligere end andetsteds i Landet.

Paa Jægerbakken tæt udenfor Byen findes et ret net Anlæg i engelsk Maneer, med smukke Udsigter over Frederiksborg Søe, hvorfor det om Sommeren er meget besøgt af Indvaanerne. Med Bedrøvelse og Forundring erfarer man, hvorlidet dette Anlæg agtes; ikke alene afbrydes enhver Blomst, men Væxterne selv borttages just i Omplantningstiden; saaledes havde man af et heelt nytbeplantet Stykke oprykket Buske og Træer; sandlig, en ubegribelig mageløs Dumdristighed! -hvis Ophavsmænd fortjene al Lovens Strænghed, og som det vel ei var vanskeligt at komme paa Spor efter.

Første Aargang. № 3. 1835.

Have-Tidende.

Udgivet af

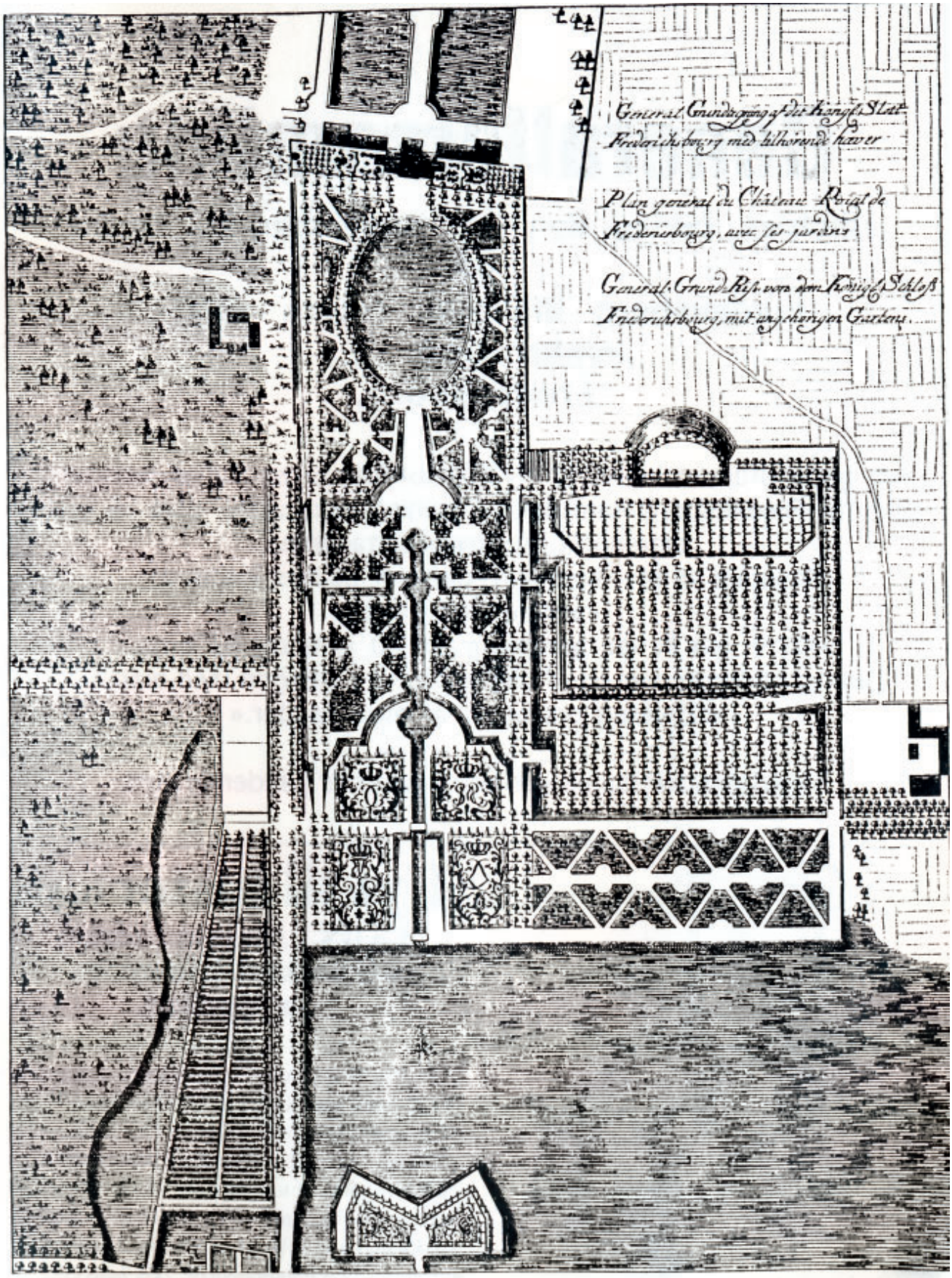
Selskabet til Haveculturens Fremme.

Nogle Have-Bemærkninger

af bot. Gartner Mørch.

Referenten foretog i Midten af December Maaned f. A. en Reise til forskjellige Haver her i Sjælland. I det Haab, at nogle Bemærkninger om disse Havers nærværende Tilstand ikke ville være

Jordsmonnet paa Jægerbakken er det samme som i Slotshaven; for at frembringe Afvexling har man plantet en Deel forskjellige Træer og Buske, men kun faa Arter lykkes; Træer og Buske med glat Bark, som Cytisus, Spartium etc., afgnaves ganske af Harerne, saa at af flere tusinde af de sidste, endnu kun nogle faa stode tilbage. Paafaldende er det, at see den almindelige Rød-Ell (Alnus glutinosa), trives og voxe frodigen paa denne Græsbanke.

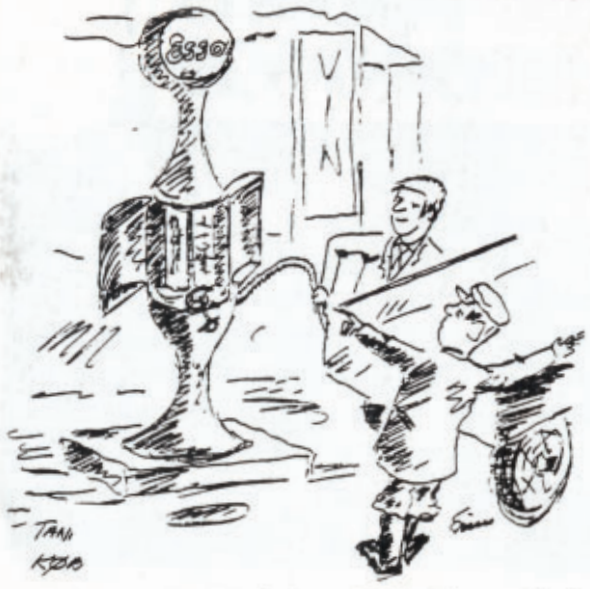
Frederiksborg Slotshave, som den så ud omkring 1747. Efter Thuras Den Danske Vitruvius, bind 2, tavle 5. Nederst ses en del af øen foran slottet. Sammenlign med kortet fra 1859 på side 17.

Generalforsamling

afholdes lørdag den 21. november kl. 14.00
på
Fredensborg Bibliotek (store sal),
Jernbanegade 3,
Fredensborg.

Før generalforsamlingen vil overbibliotekar Ernst Tursø redegøre kort for Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske arkiv, som vil være tilgængeligt for mødedeltagerne.
Desuden vil fhv. kommunaldirektør Laurits Andersen causere over emnet
»Her er mit liv -en beretning om 20´erne og 30´erne.«
Laurits Andersen var en af bidragyderne i årbogen med artiklen »Erindring om nogle af mine rødder.«

Selve generalforsamlingen afholdes efter gældende love.

Tegning i FAHS årbog 1991 fra artikel af Finn Elling Nielsen: »Vi flyttede til Teglgaardslund«.

Lyt til historien.

FAHS´s årbøger i serien »vi husker« kan nu fås som lydbånd.

I avisen Nordsjælland fra den 1. september 1992 knne man læse, at Frederiksborg Amts Historiske Samfunds årbøger »Vi husker« fra 1990 og 1991 er blevet indlæst som lydbøger. Indlæsningen er foretaget af KLO, som er en selvejende institution for læsehandicappede. Lydbøgerne kan lånes af blinde, svagtseende og andre læsehandicappede ved henvendelse direkte til KLO på tlf. 75 36 31 78 eller ved henvendelse til det lokale bibliotek, som kan formidle et lån.